OIKEUSMINISTERIÖ

Esikunta/EUKV/Eeva Aittoniemi

LAUSUNTO

16.3.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: VNS 7/2020 – Valtioneuvoston EU-selonteko

Oikeusministeriö yhtyy valtioneuvoston EU-selonteon linjauksiin.

EU-selonteossa Suomen tavoitteeksi asetetaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä Euroopan unioni. Selonteon keskeisenä kokoavana teemana on EU:n kriisinkestävyyden eli resilienssin vahvistaminen. Tästä näkökulmasta oikeusministeriön toimialan kannalta keskeistä on selonteon lähtökohta yhteisistä arvoista kaiken perustana (*luku 2*). On tärkeää, että selonteon mukaan Suomi jatkaa vaikuttamista sen puolesta, että EU:n yhteisistä arvoista pidetään unionissa tiukasti kiinni; demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja perus- ja ihmisoikeuksia edistetään kokonaisvaltaisesti ja EU:n oikeusvaltiovälineitä kehitetään edelleen. Myös yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen on Suomelle keskeinen prioriteetti; EU:n toimia rasismin ja syrjinnän torjumiseksi tulee tehostaa ja EU:n uutta seksuaalivähemmistöjen oikeuksia koskevaa strategiaa pidetään tärkeänä askeleena ihmisoikeuksien edistämiseksi EU:ssa. EU:n perusoikeuskirjan toimeenpanoa on tehostettava, EU:n liittymisessä Euroopan ihmisoikeussopimukseen on edistyttävä ja demokratiaa kehitettävä Euroopan demokratiatoimintasuunnitelman pohjalta. Selonteon mukaan kansainvälisen oikeuden kunnioittamisen sekä ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen edistämisen tulee olla myös kaiken EU:n ulkoisen toiminnan ytimessä, ja johdonmukaisten oikeusvaltiosektorin uudistusten tarve nostetaan selonteossa esiin erityisesti Länsi-Balkanin osalta.

Edellä todettuja teemoja käsitellään tarkemmin mm. EU:n rasismin torjunnan toimintasuunnitelmasta annetussa valtioneuvoston E-selvityksessä E 140/2020 vp, HLBTIQ-henkilöiden tasa-arvoa koskevasta strategiasta 2020-2025 annetussa E-selvityksessä E 18/2021vp, EU:n perusoikeuskirjan soveltamisen vahvistamisesta annetussa E-selvityksessä E 14/2021 vp ja EU:n demokratiatoimintasuunnitelmasta annetussa E-selvityksessä E 12/2021 vp.

Selonteossa tuodaan esiin myös tehokkaan korruption torjunnan merkitys unionin toiminnan hyväksyttävyydelle ja jäsenvaltioiden väliselle luottamukselle. EU tarvitsee korruption torjunnan vastaisen strategian, sen tulee olla aktiivinen toimija kansainvälisessä korruption vastaisessa työssä, ja sen tulee liittyä Euroopan neuvoston korruptionvastaisen toimielimen (GRECO) täysjäseneksi. Jäsenvaltiot raportoivat korruption torjunnasta nykyisin vuosittain osana EU:n laajuisen oikeusvaltiokertomuksen valmistelua. Komissio julkaisi ensimmäisen kertomuksen maakohtaisine lukuineen 30.9.2020.

Selonteon linjausten mukaisesti oikeusministeriö pitää tärkeänä myös oikeusalan yhteistyön kehittämistä, ja selonteossa tuodaankin esiin yhteisten arvojen erityinen merkitys vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen perustuvan oikeudellisen yhteistyön kannalta.

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Kasarmikatu 25 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Selonteossa rikosoikeudellisen yhteistyön kehittämisen yhdeksi painopisteeksi määritellään luottamuksen vahvistaminen. Tämä painotus liittyy läheisesti edellä todettuun yhteiseen arvopohjaan. Luottamuksen vahvistamiseen ja yhteisiin arvoihin kuuluu myös oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ja Suomen vakiintuneena painotuksena oikeusasioiden EU-yhteistyössä onkin ollut prosessuaalisten oikeuksien vahvistaminen. Viime vuosina on toteutettu vuonna 2009 annettua prosessuaalisten oikeuksien tiekarttaa, ja painopisteenä on tällä hetkellä olemassa olevan sääntelyn tehokas täytäntöönpano.

Rikosoikeudellisen yhteistyön toisena painopisteenä on selonteossa tuotu esiin yhteistyön kehittäminen kohti digitaalisuutta. Komissio antoi 2.12.2020 tiedonannon oikeudenkäytön digitalisoinnista EU:ssa, ja tätä on arvioitu tarkemmin valtioneuvoston E-selvityksessä E 19/2021vp.

Rikosoikeudellisen yhteistyön kehittämisen kontekstina on selonteossa kansalaisten kokonaisturvallisuus. Kyberturvallisuus todetaan olennaiseksi osaksi EU:n sisämarkkinoiden häiriötöntä toimintaa, yhteiskuntavakautta sekä kansalaisten yksityisyyttä. Jäsenvaltioiden oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten yhteistyön kehittäminen nostetaan tässä yhteydessä selonteossa esiin. Tältä osin voidaan viitata EU-virastojen kuten Europolin ja Eurojustin rooliin, ja selonteossa viitataankin EU-virastojen tukeen. EU-virastoilla on tärkeä rooli myös terrorismin torjunnassa, jonka osalta selonteko korostaa EU-yhteistyön välttämättömyyttä. Kuten selonteossa todetaan, terrorismiin ja rajat ylittävään rikollisuuteen, kuten ihmiskauppaan ja lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vastaaminen edellyttää tehokasta EU:n välineiden käyttöä. EU toteuttaa terrorismin vastaista ohjelmaa (E 15/2021 vp) sekä strategiaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnan tehostamiseksi (E 106/2020 vp). Suomi peräänkuuluttaa EU:lta myös ihmiskaupan vastaisen toiminnan strategiaa, ja on ollut vaikuttamassa tämän sisältöön jo ennakollisesti (ks. E 113/2020 vp).

Selonteossa kiinnitetään erityistä huomiota rikosten ennaltaehkäisyyn, rikosten uhrien asemaan sekä uhrien oikeuksien toteutumiseen käytännössä. Uhrien oikeuksia koskevaa EU:n strategiaa vuosille 2020-2025 on arvioitu E-selvityksessä E 93/2020 vp. On myös tärkeää, että selonteossa korostetaan oikeasuhtaisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista, kun siinä painotetaan viranomaisten toimintamahdollisuuksia rikosten ennaltaehkäisemiseksi ja rikollisten rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamiseksi.

Selonteossa tunnistetaan myös pääomamarkkinaunionin kehittämisen yhteydessä jatkuva keskustelu maksukyvyttömyyslainsäädäntöjen lisäharmonisointitarpeista. On tärkeää, että Suomen linjana on, että mahdollisen lisäharmonisoinnin osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota paremman sääntelyn periaatteiden noudattamiseen sekä oikeasuhtaisuuteen. Asiaa on käsitelty tarkemmin pääomamarkkinaunionin toimintasuunnitelmasta annetussa valtioneuvoston E-selvityksessä E 141/2020vp.

Selonteossa linjataan, että Suomi pitää tärkeänä, että EU:ssa panostetaan kansalaisten osallistamiseen ja unionin toiminnan avoimuuden lisäämiseen, ja korostetaan muutoinkin EU:n päätöksenteon ja lainsäädäntötyön avoimuutta.

Hallitusohjelmassa on sitouduttu useisiin toimiin lainvalmistelun laadun kehittämiseksi. EU-selonteon kirjaukset tarkoituksenmukaisen, laadukkaan ja selkeän sääntelyn edistämisestä myös EU:ssa ovat tärkeä osa tätä laajempaa kehikkoa, samoin selonteossa korostettu EU-oikeudellisen osaamisen vahvistaminen. Lakivaliokunnan ja oikeusministeriön toimialalla rikosoikeuden ala on yksi niistä aloista, joilla EU-sääntelyn ja kansallisen lainvalmistelun yhteyttä voi pitää erityisen merkittävänä, ja kriminalisointiperiaatteiden huomioiminen on tärkeää jo EU-säädösvalmistelun yhteydessä, jotta niiden huomioiminen on mahdollista EU-sääntelyn kansallisessa täytäntöönpanossa.